

Stembrowicz, Kazimierz

"Novgorod, Untersuchungen zu einigen Fragen seiner Verfassungs- und Bevölkerungs - struktur", Jörg Leuschner, Berlin 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/4, 793

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

wyższym prawa chełmińskiego w Toruniu. Rada miejska zaczęła pełnić tę funkcję od 1459 r. (poprzednio uprawnienia takie posiadała rada Chełmna). Przedstawiona dokumentacja pozwala dokładnie poznać zasięg toruńskiej metropolii prawnej (Prusy Królewskie, Mazowsze, Kujawy). W rozdziale V (s. 121—159) omówiono obsadę personalną sądów touńskich z podziałem na urzędników obieralnych i zawodowych.

Rozdział I („Kształtowanie się ustroju sądowego miast niemieckich i polskich”, s. 19—55) ma charakter ogólny. autorka przedstawiła ustrój sądowy w prawie lubeckim, średzkim i magdeburskim. Pozwoliło to na porównawcze traktowanie rozwiązań stosowanych w prawie chełmińskim. K. Kamińska niejednokrotnie podkreśla powiązania prawa chełmińskiego i magdeburskiego w zakresie prawa sądowego. Natomiast w kwestii ustroju miejskiego wskazuje (i słusznie) na oryginalny charakter modelu chełmińskiego i jego autonomiczną genezę. „Wydaje się — pisze —, że przez zestawienie różnorodnych praw Krzyżacy pragnęli stworzyć prawo jak najatrakcyjniejsze, które zachęcałoby osadników do osiedlania się, a jednocześnie gwarantowało istnienie silnej władzy Zakonu”. Swoją drogą warto byłoby się zastanowić nad rolą niektórych postanowień przywileju chełmińskiego w uzyskaniu faktycznej suwerenności państwowej Zakonu w latach trzydziestych XIII w., zwłaszcza w ziemi chełmińskiej.

M. D.

Jörg Leuschner, *Novgorod. Untersuchungen zu einigen Fragen seiner Verfassungs- und Bevölkerungsstruktur*, „Giessener Abhandlungen zur Agrar- und Wirtschaftsforschung des Europäischen Ostens” t. CVII, Berlin 1980, s. 288.

Książka jest skróconą wersją rozprawy doktorskiej napisanej z inspiracji i pod kierunkiem wybitnego mediewisty, prof. H. Ludata. Autor podjął problematykę od dawna przyciągającą uwagę historyków — upadku państwa nowogrodzkiego w drugiej połowie XV wieku. W oparciu o analizę obszernego materiału źródłowego przeprowadził krytyczny przegląd literatury przedmiotu oraz sformułował dobrze podbudowane wnioski co do charakteru utraty niezależności Nowogrodu na rzecz Moskwy i przebiegu tego procesu. Praca składa się z dwóch części. W pierwszej autor omówił genezę Nowogrodu i jego topografię, przedstawił strukturę społeczną miasta (dowodząc rozwoju uwarstwienia społecznego zwłaszcza w XIV—XV w.) oraz zanalizował przemiany w strukturze administracyjnej i aparacie władzy — rola księcia, rozwój i kompetencje wiecu, administracja w mieście (i państwie), urzędy kierownicze, funkcje arcybiskupa, tzw. *sowiet gospod* (najwyższy organ wykonawczy). W części drugiej autor przedstawił stosunek poszczególnych warstw społeczeństwa nowogrodzkiego do konfliktu z Moskwą. Tem rozważań uczynił autor sytuację polityczną w Europie środkowo-wschodniej w XIV—XV wieku, która sprzyjała rozwojowi Moskwy i w końcu umożliwiła podbój państwa nowogrodzkiego. Zdaniem autora walka Nowogrodu o utrzymanie niezależności i zachowanie nienaruszonej struktury ustrojowej prowadzona pod kierunkiem bojarstwa odpowiadała wszystkim warstwom społecznym i cieszyła się ich zdecydowanym poparciem. Jedynie część bojarów (po klęsce 1471) skłonna była przyjąć zwierzchnictwo Moskwy przy gwarancji zachowania jednak faktycznej autonomii. Te pragmatyczne, czy oportunistyczne działania spotkały się ze zdecydowanym sprzeciwem ludności. Słabość militarna, brak sojusznika i jedności działania ze strony Nowogrodzian pozwoliły Iwanowi III stosunkowo łatwo włączyć Nowogród i jego olbrzymie terytoria w granice Państwa Moskiewskiego. Lekturę tej ciekawej książki ułatwiają znakomicie wkomponowane w tekst liczne tabele i mapki. Na końcu zamieszczono bibliografię, wykaz źródeł i indeks osobowy.

K. S.